

Krievijas Starptautisko lietu padome,
fonds "Mūsdienu attīstības institūts"

KRIEVIJA UN EIROPAS SAVIENĪBA BALTIJAS JŪRAS REĢIONĀ

Ievads

Ekspertu vērtējumos par Krievijas sadarbību ar Baltijas jūras reģiona (BJR) valstīm, it īpaši Latviju, Lietuvu un Igauniju, galvenā uzmanība tradicionāli tiek veltīta divpusējām attiecībām. Taču pietiekami netiek ņemta vērā šo valstu dalība Eiropas Savienībā un līdz ar to pienākums pildīt kopējos lēmumus. Apskatot šo valstu sadarbību ar Krieviju, atsauces uz ES visbiežāk sastopamas ar enerģētiku saistīto tematu kontekstā, turklāt ar svaigu akcentu uz sankciju režīmu un atbildes pasākumiem.

Ja balstāties uz Krievijas un BJR sadarbības perspektīvām, tad ES faktors un kanālu nozīme starp Maskavu un Briseli, pastāvot dabiskai citu reģiona valstu atkarībai no Eiropas Savienības kopējiem lēmumiem, nozīmes ziņā ir jāceļ augstāk. Līdztekus daudzu pilnvaru nodošanai pārnacionāliem mehānismiem lēmumu pieņemšanā un izpildē Krievijas virzienā šīs valstis saņem Eiropas Savienības atbalstu gan savai attīstībai, gan arī kompensācijās par dažādiem zaudējumiem sakarā ar situācijas pasliktināšanos Eiropā kopumā, un nākotnē šīs valstis cer uz vēl lielāku atbalstu. Neaizmirsīsim par spēkā esošo ES stratēģiju BJR, makroreģionālo politiku, pierobežas un pārrobežu sadarbības programmām ar Krieviju un citus svarīgus Eiropas Savienības projektus.

Tajā pašā laikā ir jāņem vērā, ka BJR valstu politiskā balss Eiropas Savienības vienotās politikas veidošanā un īstenošanā Maskavai nelabvēlīgā virzienā uz Ukrainas krīzes viļņa ir ievērojami pieaugusi. Tā iespaidā Briselai ir daudz grūtāk strādāt ar Maskavu kaut vai nolūkā kupēt pieaugošās problēmas. Ir izveidojies krass disbalanss starp politiskajiem motīviem un ekonomiskajām interesēm par labu pirmajiem, un tas diktē sarežģījumus pienācīgu risinājumu rašanai Krievijas trekā.

Savukārt Maskava, ceļot likmes Eiropas drošības nodrošināšanas jomā un konfliktos ar Rietumiem kopumā, pakāpeniski sašaurina manevrēšanas lauku dialoga noregulēšanai gan ar ES, gan ar saviem kaimiņiem BJR. Tas ievērojamā Eiropas Savienības dalībvalstu daļā palielina augošo neizpratni par vairākiem Krievijas iekšpolitikas virzieniem.

Rezultātā pie mūsu horizonta arvien tuvāk redzama norāde, ka ilgstoši nenotiks atgriešanās pie bijušā (lai arī nebūt ne vieglā) Krievijas attiecību stāvokļa ar ES un lielāko daļu tās dalībvalstu. Šī realitāte ar neparasti lielo izaicinājumu kamolu un savstarpējiem apvainojumiem par "spēles pamatnoteikumu" pārkāpšanu ir unikāla parādība pēdējā ceturtdaļgadsimta laikā. Tāpēc viens no galvenajiem politiķu un ekspertu uzdevumiem ir skaidri to apzināties un atrast netriviālas pieejas situācijas uzlabošanai.

Šāda veida pūliņi ir jābalsta uz starpdisciplināra pamata ar noteiktu atkāpi no pašlaik dominējošās atsevišķu, lai arī aktuālu jautājumu apspriešanas, kā, piemēram, pieaugošie tradicionālie drošības apdraudējumi. Tas veicinās shēmu un darba kārtības

izstrādi kompromisa lēmumu pieņemšanai saistībā ar dažādām interešu jomām – sākot no sadarbības drošības jomā un beidzot ar sadarbību humanitārajās jomās. BJR šīs intereses savijas vēl biežāk un ciešāk nekā citos reģionos.

Politika un drošība

Jaunās reālijas un Krievijas un ES attiecību iespējamās perspektīvas, kas tieši skar notikumu gaitu BJR, jau izpaužas Eiropas Savienības pamatdokumentos. Eiropas Padomes 2016. gada jūnijā atbalstītais globālās stratēģijas projekts kļuva par Briseles atbildi jaunajiem un netradicionālajiem izaicinājumiem ārpolitikas un drošības jomā – “terorisms, hibrīddraudi, klimata pārmaiņas, ekonomiskā nestabilitāte, draudi enerģētiskās drošības jomā”. Lai gan dokuments nav koncentrēts uz “Krievijas draudiem” (kas gan bieži vien izskan starp rindām), “starptautisko tiesību pārkāpšana no Krievijas puses un Ukrainas destabilizācija” ir nosaukta par “izaicinājumu Eiropas drošības pamatiem”. Ar Krievijas faktoru daudzējādā ziņā skaidrota paaugstinātā uzmanība pret hibrīddraudiem.

Svarīgi ir arī tas, ka norādītais izaicinājums šoreiz ir sasaistīts ar tradicionālajiem militārajiem un militāri politiskajiem apdraudējumiem. ES trauksmes līmenis Krievijas virzienā attiecībā uz šo kategoriju, šķiet, ir visaugstākais kopš “dzelzs priekšvara” krišanas, pat ņemot vērā konfliktu ar Gruziju 2008. gadā.

Tas dokumentā atspoguļojas kā ievērojams uzsvars uz politiskā kursa sekjurizāciju pārskatāmā perspektīvā. Krievijas faktors arvien vairāk jūtams dažādos virzienos, tajā skaitā ārējās ekonomikas jomā, kā arī interpretējot 2003. gadā pieņemto un pagaidām spēkā esošo ES kopējo politiku aizsardzības un drošības jomā.

Taču līdztekus “Krimas nelegālās aneksijas” neatzīšanai un bažām par “Austrumukrainas destabilizāciju” ir atzīmēta nepieciešamība veidot attiecības ar Krieviju. Turklāt tiek atzīta ES un Krievijas “savstarpējā atkarība” un sadarbības iespēja, “ja un kad mūsu intereses saskarsies”.

Kā “selektīvās sadarbības” (*selective engagement*) jomas ar Maskavu stratēģijā minēti “klimata jautājumi, Arktika, drošība uz jūras, izglītība, zinātniskie pētījumi un pierobežas sadarbība”. Turklāt sadarbībai “jāiekļauj ciešākas saites starp sabiedrībām, vienkāršojot vīzu režīmu studentiem, pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem un uzņēmējiem”.

Tādējādi līdztekus formulējumos pieļautajai manevra brīvībai piedāvātais (nebūt ne pilnīgais) “selektīvās sadarbības” jomu saraksts norāda uz iespēju izmantot šo jomu potenciālu, lai mīkstinātu domstarpības ārpolitikas jautājumos. Tas izgaismo arī BJR valstu ieguldījuma pakāpi šajā potenciālā, jo daudzas no tām šajā jomu sarakstā sadarbībai ar Krieviju atrodas daudz augstāk nekā tas ir vidēji Eiropā.

Līdztekus Krievijas faktoram arī citi dokumentā minētie motīvi tumstošajās debesīs pie Eiropas Savienības robežām (terorisms, migrācija u.c.) akcentē sekjurizāciju. Taču, veidojot politiku Krievijas trekā, šie faktori var rosināt pozitīvu risinājumu: sekmīga sadarbība šeit spēj veicināt politiskās spriedzes mazināšanos.

Kamēr Maskava nav reagējusi ar analogisku dokumentu, tai ir lielāka rīcības brīvība nekā Eiropas Savienībai. Piemēram, pēdējā laikā gan visaugstākajā, gan augstākajā līmenī Krievijā izskan skaļi aicinājumi par labu tirdznieciski ekonomiskās sadarbības stiprināšanai un pat tiek meklēti integrācijas formāti šajā jomā. Tādējādi tiek celta nemilitāro faktoru nozīme ceļā uz citu problēmu izskaušanu.

Šādā situācijā gaidāma drīza Krievijas Federācijas ārpolitikas kārtējās un ārkārtas koncepcijas parādīšanās. Tuvākajos gados tā kalpos kā reāls darbības ceļvedis. Uz tās noteikumiem iespaidu var atstāt notikumu pašreizējā gaita un pašreizējais skats uz perspektīvu. Visticamāk, atbilde būs tā pati selektīvā pieeja, pārskatāmā nākotnē neatgriežoties pie “kompleksas” sadarbības ar ES visos iespējamajos virzienos, par kuru ar dažādām niansēm ir bijusi runa iepriekšējās koncepcijās.

Diemžēl pagaidām politikas un drošības jautājumi Krievijas un ES, tajā skaitā BJR, dialogā ir aizēnojuši citus sadarbības virzienus – ekonomiskajā un humanitārajā jomā –, kas varētu būt svarīgs instruments vispārējās situācijas uzlabošanai. Tas daudz lielākā mērā ir skāris BJR salīdzinājumā ar virkni citu ES reģionu. Tieši šeit īpaši jūtamas Ukrainas krīzes atbalsis, Krievijas attiecību atsalums ar NATO un ES, kā arī ieviesto sankciju pasākumi.

Krievijas attiecības ar BJR valstīm drošības jomā nosaka Latvijas, Lietuvas, Polijas un Igaunijas dalība NATO un Somijas un Zviedrijas neitrālais statuss. Pēc “Ukrainas krīzes” sākuma šīs attiecības iespaidoja būtiska situācijas pasliktināšanās un reģiona ievērojamā militarizācija.

Krievija pie savām rietumu robežām būtiski paplašināja militārās aktivitātes mērogus. Savukārt tās kaimiņi uzsāka pirmrindas pieredzes centru atklāšanu (kibernētiskās aizsardzības, enerģētiskās drošības un stratēģisko komunikāciju jomā), kas pirmām kārtām ir orientēti uz pretdarbību Krievijai; NATO priekšposteņu komandpunktu izveidošanu un smagā bruņojuma izvietojumu; NATO samitā Varšavā tika pieņemts lēmums izvērst papildu karaspēka kontingentu Baltijas valstīs un Polijā.

Abpusēja šīs spirāles vīšana pat bez ievērojamām izmaiņām militārajā līdzsvarā ir palielinājusi konfliktogēno vidi, jo pastāv bīstamu kļūmju un kļūdu iespēja ar neparedzamām sekām. Turklāt tas jau ietekmē principa “darbība–pretdarbība” perspektīvas izvērtējumu militārajā un ārpolitiskajā plānošanā. Jaunu spriedzes līmeņu eskalācija drošības jomā un ārpolitiskajās prioritātēs rada papildu barjeras pozitīvas dinamikas sasniegšanai citos sadarbības virzienos. Rezultātā BJR dienaskārtībā NATO balss kļūst skaļāka nekā Eiropas Savienības balss, un līdz ar to pieaug kanālu loma starp šīm apvienībām.

Līdztekus bīstamajai situācijas attīstībai Baltijas valstu virzienā Maskavai ir radušās jaunas “galvassāpes”, kuras izraisa bažas par Zviedrijas un Somijas iespējamo iestāšanos NATO.

Taču arī bez šiem scenārijiem notikumi attīstās Krievijai nelabvēlīgā vektorā. Daudz nozīmīgāka par iespējamo pievienošanos NATO ir abu valstu kā ES dalībnieču darbība, ņemot vērā jaunus akcentus drošības jomā, kas skar BJR, un jauno sadarbības līmeni ar Aliansi.

Minētais ES dokuments, kas 2016. gada jūlijā tika atbalstīts NATO samitā Varšavā, nevar neatstāt iespaidu uz Zviedrijas un Somijas politiku. Šajās valstīs ir paātrinājušās pārmaiņas politiķu un sabiedrības noskaņojumā Krievijai ir visai nepatīkamā virzienā.

Šajā situācijā Krievijai lielu nozīmi iegūst tas, kāds būs šo valstu sadarbības ar NATO raksturs un virziens bez to iestāšanās Organizācijā. Alianses iegūtās tiesības rīkot mācības un dislocēt ātrās reaģēšanas spēkus Zviedrijas teritorijā nozīmē jaunu sadarbības līmeni un vienlaikus nostiprinātas formalizētas attiecības ar NATO.

Pēc visa spriežot, Zviedrijas un Somijas kooperācija ar NATO kļūs ciešāka un paralēli paaugstināsies sadarbības līmenis starp Aliansi un ES, un tas ļaus abām valstīm nodarboties ar militāro spēju stiprināšanu, saglabājot neitrālo statusu.

Turklāt abas valstis ievērojami aktivizē sadarbību ar ASV. Dinamiski nostiprinās saiknes arī pa citiem kanāliem, kuri skar kooperāciju ar NATO, tajā skaitā sadarbību Ziemeļu aizsardzībā. Visbeidzot, pāris pēdējo gadu laikā Somija un Zviedrija ir ievērojami paplašinājušas divpusējo sadarbību.

Krievijai minētā rosība, it īpaši no Somijas puses, ir jauns un nopietns faktors politikas veidošanai BJR, kā arī kanālos ar NATO un ES. Lai noņemtu šādu papildu spriedzi, nepieciešams uzlabot kopējo situāciju, izmantojot dialogus ar ES, Aliansi un šīm valstīm.

Pašlaik visaktuālākais uzdevums ir mazināt militārās pretstāves riskus reģionā, lai izvairītos no jebkādam nejaušībām un kļūdām ar neparedzamām sekām. Turklāt Krievijai BJR ir konstruktīvas sadarbības pieredze ar NATO: piegāžu nodrošināšana, kā arī nemilitāra rakstura kravu atpakaļtransīts starptautiskajiem drošības atbalsta spēkiem ar vilcienu "Baltika-tranzīt", izmantojot Krievijas un Baltijas valstu transporta un loģistikas struktūru, kā arī savstarpēja Atvērto debesu līguma izpilde, pat neraugoties uz Ukrainas krīzi.

Taču ir arī citas sadarbības jomas, kurās pastāv ne mazāka bīstamība. Tajā skaitā kiberdraudu neitralizācija, kurā pagaidām ir ārkārtīgi grūti atrast saskarsmes punktus ar NATO, vieglāk to panākt, izmantojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) mehānismus. EDSO uzsāktais noteikumu formulēšanas projekts jaunā uzticēšanās pasākumu nostiprināšanas virziena ietvaros paver perspektīvu kupēt domstarpības un pēc tam arī iespēju Krievijai savstarpēji pieņemami vienoties ar citām apvienībām (ES, NATO) un atsevišķiem to dalībniekiem. Šeit Eiropas Savienības nostājai var būt nozīmīga loma.

Tomēr daudz ko bremzē pienācīgas politiskās gribas deficīts, it īpaši Krievijas attiecībās ar Baltijas valstīm. Krievijas oficiālais dialogs ar tām izrādās praktiski iesaldēts. Par augstākā līmeņa valsts vizīšu iespēju nevar būt runas. Ārpolitikas resoru vadītāju (izņemot Latvijas) darba tikšanās dažas reizes ir notikušas tikai starptautisku forumu kuluāros. Kontakti galvenokārt saglabājas to profila ministriju departamentu līmenī, kuras piedalās divpusējā sadarbībā, kā arī dažu starpvaldību komisiju nozaru darba grupās.

Ar tādiem pašiem ierobežojumiem darbojas arī kanāli ar Zviedriju un Poliju. Un, lai gan pastāv dažas labvēlīgas atšķirības Krievijas un Somijas trekā, arī tas ir būtiski samazinājis apgriezienus.

Lai atdzīvinātu dialogus, ir jāatjauno starpvaldību komisiju tikšanās augstā līmenī. Ar atsevišķām valstīm būtu lietderīgi slēgt dažus jautājumus, piemēram, pabeigt robežlīguma ar Igauniju ratifikācijas procesu.

Šajā sakarā un Krievijas un ES attiecību kontekstā svarīgs darba kārtības jautājums BJR ir Krievijas un Eiropas Savienības dalībvalstu esošo reģionālo sadarbības mehānismu perspektīvas. Tādi mehānismi ir pirmām kārtām Baltijas jūras valstu padome (BJVP), Barenca–Eiropas padome (BEAP), kā arī Arktikas padome (AP). Krievijai prioritāra līdž šābrīža krīzei bija BJVP; liela nozīme joprojām tiek piešķirta “Ziemeļu dimensijai”.

Signāli par konstruktīvas atmosfēras saglabāšanu nāk no AP, kurā pašlaik prezidē ASV, – pat neraugoties uz aktīvu Krievijas pretošanos piešķirt Eiropas Savienībai novērotāja statusu.

Jautājums ir par to, kādā veidā stimulēt pašreizējos sarežģītajos apstākļos šo organizāciju darbu, ņemot vērā to, ka tradicionāli tās uzmanību pievērš konkrētu vietējo problēmu risināšanai. No vienas puses, tās ir kļuvušas par “augstās politikas” upuriem un ir spiestas strādāt, arī pasliktinoties attiecībām starp Krieviju un Eiropas Savienību un tās sabiedrotajiem. No otras puses, joprojām pastāv svarīgi sadarbības virzieni, kuros pastāvīgi jāiegulda kopīgi pūliņi, piemēram, ekoloģiskā drošība Baltijas jūras un Arktikas areālā.

Lai atrisinātu šo dilemmu, skaļākas kļūst balsis, kuras atbalsta plašāku darba kārtību nekā iepriekšējā. Tas ļautu atdzīvināt gan šos mehānismus, gan arī nedaudz nobīdīt otrajā plānā pašlaik novājinātos Krievijas un ES kanālus. Taču šīs balsis dzirdamas galvenokārt no ekspertu aprindām, nevis no varas gaitenīem.

Lai to panāktu, šīm organizācijām vienlaikus būs nepieciešams paaugstināt pilnvaru līmeni un pārstāvniecību, kā arī darba stimulēšanai būs nepieciešama politiskā griba, – lai šo struktūru lēmumus uzklautu Maskava un Brisele.

Taču šāda pārformatēšana var radīt jaunas problēmas. Pieņemot plašāku darba kārtību (kam līdzī nāk papildu domstarpības), var tikt atstumtas patiešām svarīgas vietējās problēmas.

Acīmredzot šajos apstākļos reģionālajiem mehānismiem loģiskāk ir balstīties “mazo darbu” politikā, kurā var rast visu dalībnieku interešu sinerģiju. Tas veicinās zaudējumu minimizēšanu no plašākiem izaicinājumiem Krievijas attiecībās ar tās rietumu kaimiņiem, kā arī tiltu remontu starp Maskavu un Briseli. Pie šīm lietām pieder kopējie ekoloģiskie izaicinājumi, pierobežas un humanitārās sadarbības paplašināšana, programmu un projektu atdzīvināšana Ziemeļrietumu federālajā apgabalā u.c.

Tirdznieciski ekonomiskās attiecības

Politikājiem un ekspertiem, kas nodarbojas ar BJR, ir lietderīgi pievērst lielāku uzmanību tam, kā situāciju reģionā var mainīt sadarbība starp Maskavu un Briseli. ES, tās dalībvalstu un Krievijas savstarpējās ārējās ekonomiskās intereses ir jāatbrīvo no

pašreizējo pārdomu ēnas par militāri politiskajiem draudiem. Jo arī agrāk domstarpības starptautiskajos politiskajos jautājumos pārsniedza konfliktēšanas pakāpi ārējās ekonomikas virzienā, bet pēdējā daudzējādā ziņā ir veicinājusi pirmās problēmu kupēšanu.

Ja pamatojamies uz vēlmi uzlabot Maskavas attiecības ar ES kopumā un ar atsevišķiem tās dalībniekiem, ir jānoskaidro savstarpējās intereses ārpolitikas trekā, jānosaka to ietekmes līmenis uz attiecībām kopumā un iespējamiem saskarsmes punktiem nākotnē. Tas nepieciešams, lai mazinātu arī politisko spriedzi un kopējo dialogu varētu uzsākt savstarpēji pieņemamā trajektorijā.

Turklāt šāda veida pūliņos vērā ņemamas ir ne tikai tās jaunās reālijas, kuras radušās, ieviešot sankciju režīmu (un kuras principiāli nemainīsies arī postsankciju posmā, – katrā ziņā ne jau pirmajos posmos). Tās skar izmaiņas pašos preču un pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma tirgos (reģionālajos un globālajos), sankciju režīma un Krievijas atbildes pasākumu iespaidu uz ES un Krievijas ilgtermiņa prioritātēm, Krievijas “pagrieziena uz Austrumiem” seku iespaidu uz sadarbību pēc savstarpējo sankciju iespējamās atcelšanas un attiecīgi – virknes politisko domstarpību atrisināšanas. Šie apstākļi jāvērtē, ņemot vērā Maskavas un Briseles svaigākās prioritātes, kā arī jāpielāgo Krievijas attiecību perspektīvām ar citām BJR valstīm.

Atzīmēsim dažas jaunas reālijas Eiropas Savienības telpā. Tas ir lietderīgi, lai noteiktu “neatgriešanās punktus” iepriekšējā situācijā, kā arī turpmākās kooperācijas gaitas variantus Baltijas reģionā.

Atšķirībā no iepriekšējiem laikiem, kuros pastāvēja oficiāli deklarēts vektors uz attiecību “kompleksu attīstību”, tuvākajā perspektīvā Eiropas Savienībai un Krievijai, kā jau tika minēts, būs jāorientējas uz “selektīvu sadarbību” un jūtami saīsinātu jautājumu sarakstu. Tas attiecas arī uz ārējo ekonomisko sadarbību. Pat ja pilnīgi vai daļēji tiks noņemtas sankcijas, atrisinot konfliktu Ukrainas dienvidaustrumos un saglabājoties “Krimas faktoram”, selektivitātes trends saglabāsies lielākoties pēc Eiropas Savienības iniciatīvas. Jautājums ir tikai par tā raksturu un mērogu.

To nosaka vesels kamols savstarpēju bažu, sākot ar ārpolitiskām un beidzot ar tām, kas saistītas gan ar Krievijas, gan Eiropas Savienības iekšējo attīstību. Šis “kamols” ir atzīmēts 2016. gada martā apstiprinātajos piecos principos, kas likti ES politikas pamatā attiecībā pret Krieviju.

Viens no principiem paredz “selektīvu sadarbību” gan ārpolitiskajos, gan “citos jautājumos, kas interesē Eiropas Savienību”. Pie pēdējiem pieder arī ārpolitika.

Ar ārpolitiskajiem jautājumiem aina ir skaidra – krīzes noregulēšana Tuvajos Austrumos, situācija ap Ziemeļkoreju, kā arī migrācijas politika, cīņa pret starptautisko terorismu un klimata pārmaiņas. Tam pievienosim pirmo principu – par Minskas vienošanās izpildi.

Kas attiecas uz “citiem jautājumiem”, tad ekspertiem detalizētāk jānoskaidro sadarbības jomu izvēle tajos. Un šai noskaidrošanai jābalstās uz to, cik reāla ir sadarbības iespējamās “ceļa kartes” izpilde, lai nenonāktu jau iebrauktajās deklaratīvajās sliedēs.

Signāli no abām pusēm, kā jau tika atzīmēts, uzsver nepieciešamību paplašināt starpdisciplināro pieeju starptautiskajās diskusijās attiecību jautājumos gan starp

Krieviju un ES, gan Baltijas jūras reģionā. Šobrīd daudzos diskusiju laukumos dabiskā "ieciklēšanās" uz drošības izaicinājumiem jāpapildina un pakāpeniski jāaizstāj ar starpdisciplināru dienaskārtību. Šajā procesā ārējās ekonomikas tematikas lomai ir objektīvi jāpaaugstinās. Tāda dienaskārtība ļaus labāk novērtēt situāciju, perspektīvas un "selektivitātes" virzienus, kā arī uztaustīt savstarpēji pieņemamus kompromisus, piesaistot jauktus politiskos un ekonomiskos faktoros.

"Selektīvā" pieeja aktualizē jautājumu par "neatgriešanās punktu" kustībā atpakaļ. Šis jautājums rosina noteikt tās sadarbības jomas, kurās "neatgriešanās punkts" jau ir noiets, ņemot vērā abpusējo aizliegumu noņemšanu, vai kurām visas puses dinamiski tuvinās. Ja balstīšanās notiek uz prioritāro ārējās ekonomikas partneru sarakstu, tad Eiropas Savienība jau acīmredzot ir sākusi savu izvēli.

Pārārstāmā nākotnē tirdzniecības politikā, kuru Eiropas Komisija atbalstīja 2015. gada oktobrī, Krievija, kura iepriekšējos dokumentos tradicionāli ieņēma trešo vai ceturto vietu, ir ierindota pēdējā vietā.

Turklāt atšķirībā no sešiem minētajiem reģionālajiem un valstu blokiem Krievijai nav veltīts jēdzīgs uz nākotni vērst orientieris¹. Tā minēta vienīgi enerģētikas daļā, taču ne jau kontekstā ar tās attīstībai svarīgo rūpniecisko kooperāciju ar ES un tās dalībvalstīm. Tas viss ir nopietns signāls par to, ka Krievijas vieta norādītajā rangū tabulā turpinās slīdēt uz leju gan statistisko rādītāju ziņā, gan prioritātes ziņā Eiropas Savienības veidotajā ilglaicīgajā tirdznieciski ekonomiskajā politikā aiz tās robežām.

Vienlaikus samērā izplūdušās atsauces uz Krieviju sniedz Eiropas Savienībai arī zināmu manevra brīvību – atkarībā no izmaiņām situācijā. Dokumentā šī atkarībā no izmaiņām situācijā atspoguļota šādā formulējumā: "Saglabājas ES stratēģiskā interese par ciešu ekonomisko saišu attīstīšanu ar Krieviju. Taču šādas perspektīvas noteiks pirmām kārtām Krievijas iekšējais un ārējais kurss, kurš pagaidām nedod signālus par nepieciešamajām pārmaiņām." Šis vēstījums tirdznieciski ekonomiskajā daļā vēlāk tika iekļauts piecu principu "kamolā".

Tāpat kā šajos principos, Brisele ārējās ekonomikas virzienā nav uzlikusi galīgo punktu uz "i" un ir ieņēmusi nogaidošu pozīciju, vērojot Krievijas turpmāko "uzvedību". No tā izriet, ka daudz kas ir atkarīgs no tā, kā Brisele vērtēs pārmaiņas Maskavas iekšpolitikā un ārpolitikā. Acīmredzot starp pēdējām līderība tuvākajā laikā piederēs ārējai dimensijai un iespējamiem vienojošiem punktiem veselā rindā starptautisku un divpusēju jautājumu. Šie vienojošie punkti, no vienas puses, stimulēs pozitīvas pārmaiņas ārējo ekonomisko uzdevumu risināšanā un, no otras puses, veidos atgriezenisko saikni.

Pagaidām nogaidošā (faktiski ne tik stingrā) pozīcija ārējās ekonomikas trekā salīdzinājumā ar politisko, ja nenotiks nopietnas pozitīvas pārmaiņas situācijā, arī turpmāk paaugstinās iekšējā interešu konflikta līmeni Eiropas Savienības dalībvalstu starpā, jo tām ir atšķirīga veida un mēroga intereses sadarboties ar Krieviju. Šajā

¹ «Trade for All. Towards a More Responsible Trade and Investment Policy». Krievija seko ASV un Kanādai, aiz kurām ir Āzijas un Klusā okeāna reģions, Āfrika, Latīņamerika un Karību baseina valstis, Turcija un valstis no "Eiropas kaimiņu politikas" zonas – uz austrumiem un dienvidiem no Eiropas Savienības robežām (pie kurām Krievija formāli pieder, taču netiek pieminēta).

situācijā pieaugs ES institūciju kā vidutāju vadošā loma ar visiem to ietekmes mehānismiem un kanāliem. Šāda ietekme attiecas arī uz BJR valstīm.

Savukārt, neraugoties uz “pagriezienu uz Austrumiem” un sankcijām, Maskava joprojām Eiropas Savienību uzskata par svarīgu stratēģisko partneri ārējās ekonomikas virzienā. Tas nozīmē ārējās ekonomiskās kooperācijas esošo mērogu un līdzsvara saglabāšanu Krievijas interesēs. Akcenti oficiālajos paziņojumos liecina par cerībām kaut vai zināmā mērā atjaunot sadarbību un atgūt Krievijas vietu ES vadošo ārējās ekonomikas partneru sarakstā, kā arī atcelt abpusējās sankcijas.

Taču līdztekus ārējās ekonomikas nedienām šajos centienos daudz kas būs atkarīgs no iekšējās situācijas perspektīvām Krievijā un no tā, kā tās vērtēs Eiropas Savienībā. No vienas puses, Brisele var cerēt, ka, pasliktinoties ekonomiskajai situācijai, tādu pārmaiņu iespēja politiskajā, ekonomiskajā un humanitārajā trekā, kas apmierinātu ES, pieaugs. No otras puses, iespējama turpmāka stingrība iekšpolitikā ar atbilstošiem antirietumnieciskiem orientieriem ārpolitikā, par ko arvien vairāk eksperti pauž raizes savās pārdomās. Šāda dilemma daudzējādā ziņā izskaidro ES oficiālo formulējumu neskaidrību.

Savukārt Maskavā iekšējās nedienas arvien spēcīgāk stimulēs galveno tās ieinteresētību sadarbībā ar ES (līdztekus enerģētikai), proti, investīcijas. Eiropas Savienība vienmēr ir turējusies līdera pozīcijās tiešo ārvalstu investīciju ziņā – vairāk nekā 70%. To krasa samazināšanās, sākoties ražošanas izbeigšanai Krievijas teritorijā, atstāj vislielāko iespaidu uz Krievijas ekonomikas attīstības perspektīvām. Taču, ja nav skaidru un konkrētu spēles noteikumu un pasākumu investīciju klimata uzlabošanai, “neatgriešanās punkts” šajā sadarbības jomā ar ES var tikt sasniegts visai drīz.

Tajā pašā laikā “neatgriešanās punkts” acīmredzot jau ir sasniegts Krievijai visjutīgākajā jomā, proti, enerģētikā. Maskavai būs jāpielāgojas jaunajai situācijai, kas saistīta ar pārmaiņām gan enerģētikas globālajā, gan reģionālajos tirgos. Nav vērts cerēt uz sankciju atcelšanu, naftas produktu cenu celšanos un tirdzniecības līmeņa paaugstināšanos ar ES kā galveno Krievijas eksporta patērētāju. Jāņem vērā, ka visu Eiropas Savienības dalībvalstu reālās intereses, tajā skaitā “enerģētiskā drošība”, nebūt neaprobežojas ar bailēm no “Krievijas draudiem”.

Realitāte liecina par citām ES dalībvalstu ilgtermiņa interesēm, kas lielā mērā ir saistītas ar globāliem konkurētspējas izaicinājumiem, it īpaši rūpniecības un tehnoloģiju sektorā, kā arī rūpēm par ekoloģijas un klimata jautājumiem un daudz ko citu. Tāpēc mērķis ieviest enerģijas taupīšanas tehnoloģijas, atjaunojamos enerģijas avotus un citi šāda veida lēmumi diez vai tiks pārskatīti. Arī kurss uz piegāžu diversifikāciju, kas līdz ar to iespaido energonesēju cenas, tostarp, lai mazinātu pašu izdevumus ražošanā un pilsoņu sadzīves vajadzībām, diez vai tiks pārskatīts.

Šajā ziņā Maskavai der uzmanīgi izstudēt ES dokumentus par Enerģētikas savienību. Tās izveidošana ir jautājums par formātiem un nosaukumu, nevis par izraudzītā attīstības vektora saturu, kurā atteikšanās būt atkarīgiem no Krievijas ir tikai viens no motīviem.

Tāpēc Krievijai, vērtējot ES un tās BJR dalībvalstu nodomus enerģētikas politikas jomā, ir lietderīgi izlasīt to motīvus ne tikai “pretkrieviskā noskaņojuma” kontekstā.

Saprotams, ka ES pieprasījums pēc enerģētiskām piegādēm no Austrumiem pagaidām būs vērienīgs, taču tas mazināsies.

Tajā pašā laikā Maskava nevar nepievērst uzmanību tam, ka, ņemot vērā visas minētās Eiropas Savienības objektīvās intereses, notikumi Ukrainā ir devuši jūtamu impulsu vienotas enerģētiskās politikas izstrādei. Tā ir viena no nedaudzajām jomām, kurā ES dalībvalstu suverēnās tiesības pagaidām dominē pār Briseles pilnvarām. Eiropas Komisijai ir izdevies mazināt domstarpības starp valstīm, lai gan tai jāpārvar vēl samērā augstas barjeras.

Tā kā Krievijas ārējās tirdzniecības bilancē ar citām BJR valstīm būtiska ir energoresursu piegādes un tranzīta daļa, būtu lietderīgi jau iepriekš noskaidrot turpmākās savstarpējās intereses ārējās ekonomikas trekā. Piemēram, Krievija ilgtermiņa perspektīvā nevar nebūt ieinteresēta energoefektivitātes programmās, kurās Eiropas Savienība un tās dalībvalstis ir globālie līderi. Tāpēc ES enerģētiskās politikas mērķi, kuri akcentē "tīro tehnoloģiju" klasteri un "zaļo ekonomiku", Krievijai ir ļoti nozīmīgi. Attiecinot to uz sadarbību BJR, piemēram, ar Somiju, šim klasteram ir augsts potenciāls.

Savukārt Krievijai ir solīda pieredze, piemēram, Arktikas apgūšanā un tehnogēno un dabas katastrofu sekas likvidēšanas tehnoloģijās. Šī pieredze jau ir pieprasīta dažos tirgos, un šis sadarbības virziens BJR acīmredzot ir perspektīva joma.

Tādējādi sadarbībai ar ES un BJR valstīm ir būtisks potenciāls līdzsvara nodrošināšanai tirdzniecībā ar energoresursiem un Krievijas ekonomiskās bāzes modernizācijā, vērienīgi ieviešot enerģijas taupīšanas tehnoloģijas, atjaunojamus enerģijas avotus un citas tehnoloģijas, kas tāpat kā ES dokumentos par Enerģētikas savienību ir jābalsta uz konkurētspējas paaugstināšanas uzdevumiem u.c. Piebildīsim, ka šiem uzdevumiem pēdējā laikā īpašu uzmanību pievērš Krievijas vadība.

Meklējot kompromisus, kas skartu politiskos un ekonomiskos jautājumus un atspoguļotos sadarbībā ar ES un BJR, ir jāpaaugstina interese par sadarbības izveidošanu starp Eirāzijas ekonomisko savienību (EAES) un ES. Tas mudinātu Maskavu sadarboties arī citos trekos. Pēdējā laikā Maskava līdztekus akcentiem uz tirdzniecisko un ekonomisko sadarbību uzsver kontaktu nopietno nozīmi starp Eirāzijas Ekonomisko komisiju un Eiropas Komisiju, kas ir kā draiveris klimata vispārējai uzlabošanai. Zināmas pozitīvas atsauksmes par šādu sadarbību atskan no Eiropas galvaspilsētām. Taču kopumā ES prevalē vēsa attieksme pret Eirāzijas ekonomisko savienību. Šāds noskaņojums raksturīgs arī dažās BJR valstīs.

Runa pirmām kārtām ir par instrumentu, kas veicinātu daudzu domstarpību pārvarēšanu. Sankciju saglabāšanās apstākļos kontaktu attīstība starp Eirāzijas ekonomisko savienību un Eiropas Komisiju ir svarīga esošās atmosfēras uzlabošanai.

Eiropas ekspertiem būtu lietderīgi distancēties no ierastās skepses attiecībā uz EAES perspektīvu un tēzes par tās politisko, nevis ekonomisko pamatu. Lietderīgi ir objektīvāk izvērtēt visas šīs savienības priekšrocības un zaudējumus, kā arī sadarbības kanālu ar Eiropas Savienību izveidošanas plusus un mīnus, turklāt jautājumu kompleksā, ņemot vērā ne tikai ārējās ekonomiskās intereses, bet arī nepieciešamību atšķetināt ES piecu principu un citu ilgtermiņa orientieru "kamolu".

Šāda veida kontakti sadarbības ietvaros ar Krieviju tieši skar BJR valstu intereses. Nevajadzētu aizmirst arī EAES sadarbības veidošanu ar citām valstīm un apvienībām, it īpaši Austrumos, kas var tieši skart gan ES, gan tās dalībvalstu intereses BJR.

Citi svarīgi jautājumi Krievijas un ES attiecību ietvaros, kas skar Krievijas sadarbību BJR, attiecas uz agrorūpniecības un transporta jomu.

Pat ja abas puses atceltu sankciju režīmu un starp Krieviju un ES izveidotos dialogs, Krievijas pieprasījums pēc agrorūpniecības produkcijas no Eiropas Savienības valstīm, saglabājot lielus apjomus, visticamāk turpinās sarukt. Krievijas atbildes pasākumi jau ir ieguvuši iekšējo dinamiku un aktivizējuši valsts programmas importa aizstāšanas jomā. Turklāt diezgan operatīvi ir atrasti jauni tirgi ES piegādāto lauksaimniecības preču aizstāšanai (kopā ar to "pelēkajām" piegāžu shēmām uz Krieviju). Acīmredzot šoreiz Krievijas puse "neatgriešanās punktu" šeit ir sasniegusi.

Neraugoties uz to, Krievija arī turpmāk būs ieinteresēta importēt šīs preces no ES valstīm, lai arī mazākā apjomā.

Līdztekus sankciju režīma atcelšanas perspektīvai daudz ko noteiks cenu konkurence, rubļa kurss pret eiro u.c. Kopumā Krievijas partneriem Eiropā vairāk būs jāorientējas uz "jauno realitāti" Krievijas agrorūpnieciskajā tirgū.

Šo realitāti der uzmanīgāk ņemt vērā BJR valstīm, pirmām kārtām Baltijas valstīm un Somijai. Atšķirībā no tām citas ES dalībvalstis ir sekmīgāk adaptējušās Krievijas atbildes pasākumiem.

Uz pašreizējā nelabvēlīgā fona ir aktivizējušies Krievijas pūliņi, lai mazinātu atkarību no Baltijas valstu transporta infrastruktūras. Skaidra politika šajā virzienā radās jau gadsimta sākumā, taču dažādu iemeslu dēļ iecerētajā līmenī netika īstenota.

Acīmredzot arī attiecībā uz transporta nozari ar zināmām atrunām var runāt par to, ka pēc Krievijas iniciatīvas ir sasniegts "neatgriešanās punkts". Arī šajā jomā sadarbība saglabāsies, taču daudz mazākā mērogā nekā iepriekš.

Šie mērogi būs atkarīgi ne tikai no kopējo attiecību stāvokļa. Zināmā mērā tiem atbalstu nosaka, piemēram, vairāku Ukrainas ostu zaudēšana, finansiālās iespējas izpildīt apstiprinātos Krievijas Ziemeļrietumu ostu infrastruktūras attīstības plānus (tajā skaitā sekmes atrast ārvalstu partnerus ārpus Eiropas), tarifu politika u.c.

Svarīgs analīzes virziens attiecībā uz Krievijas ārējo ekonomisko sakaru ar citām BJR valstīm nākotni ir jautājums par iespējamām nišām, nomainot partnerus, un sadarbības sašaurināšanās iespāids uz visu reģiona valstu ekonomisko attīstību.

Krievijas un citu BJR valstu interesēs ir meklēt nepieciešamo kompromisu tirdzniecības un ekonomikas jomā, pamatojoties uz perspektīvām nišām jaunajās reālijās. Tas ir nepieciešams nosacījums politisko domstarpību atrisināšanai.

Vienlaikus Krievijai ir lietderīgi objektīvi noskaidrot savu iespaidu uz citu BJR valstu ekonomisko attīstību un interesēm. Turklāt oficiālajos paziņojumos un plašsaziņas līdzekļos tā lielu uzmanību veltī krīzes procesiem Eiropas Savienībā, kas apver arī BJR valstis. Taču salīdzinājumā ar ekonomisko rādītāju negatīvo dinamiku Krievijā, šajās valstīs pastāv un tuvākajā perspektīvā tiek gaidīts, lai arī nenozīmīgs, tomēr IKP pieaugums.

Krievijai, ņemot vērā nopietnos satricinājumus enerģētikas tirgos un stingro apņēmību paaugstināt pārtikas drošību, stimulējot pašmāju ražotājus, ir ārkārtīgi svarīgi tikt skaidrībā par jaunām nišām sadarbībai ar BJR un ES kopumā ārpus sankciju režīma. Šo uzdevumu tomēr apgrūtina Krievijas pašas attīstības programmas trūkums vismaz tuvākajiem pāris gadiem, bet, rosinot nopietnu rūpniecības un tehnoloģiskā potenciāla modernizāciju, ārējā ekonomiskā “mētāšanās” bieži vien tiktu pārvarēta.

Pagaidām nelielā pieredze no “pagrieziens uz Austrumiem” liecina par nopietniem šķēršļiem šādai modernizācijai, pat ja šī programma tiks pieņemta, izmantojot stingru politisko gribu. Tajā pašā laikā BJR valstīm derētu uzmanīgāk pavērot augošo konkurenci starp vadošajām Āzijas un Klusā okeāna reģiona valstīm par Krievijas tirgu, tajā skaitā ne tikai izejvielu sektoru. Pēc zināma pieklusuma bažas par Krievijas sānsveri sadarbībai ar Ķīnu ir sākušas izrādīt Japāna un Dienvidkoreja. Šīs pārmaiņas tiek ņemtas vērā arī Briselē.

Acīmredzot BJR valstīm, ņemot vērā to panākumus inovatīvās ekonomikas jomā salīdzinājumā ar daudzām citām ES dalībvalstīm, ir lietderīgi jau laikus noteikt virzienus un projektus sadarbībai ar Krieviju. Izdevīgākās pozīcijas šeit ir Somijai, jo tā ir viena no Krievijas galvenajām partnerēm tehnoloģiju jomā.

Pierobežas, pārrobežas un humanitārā sadarbība

Sadarbība kultūras jomā tradicionāli ir bijusi mazāk problemātiskā joma Krievijas attiecībās ar citām BJR valstīm. Taču pēdējo gadu laikā arī šī joma Baltijas valstīs tiek uzlūkota no Krievijas ietekmes projicēšanas viedokļa –kā “kultūras imperiālisma” un “propagandas” instruments. Mūzikas festivālu slēgšana, Krievijas mākslinieku viesizrāžu aizliegums, Krievijas televīzijas kanālu raidīšanas aizliegums – tas viss nekalpo pozitīvai Krievijas un Baltijas valstu kultūras dialoga attīstībai.

Turklāt, kā liecina attiecīgā veida vīzu izdošanas statistika, samazinās zinātnieku un kultūras darbinieku braucienu skaits no Baltijas valstīm uz Krieviju, samazinās arī Baltijas valstu studentu (izņemot Igauniju) skaits, kuri iestājas Krievijas augstskolās. Un tas ir brīdinājuma signāls.

Sadarbība humanitārajā jomā praktiski nevar ietekmēt mūsdienu politisko konjunktūru. Taču tā spēj radīt labvēlīgu fonu, kā arī veicināt tādas ļaužu kritiskās masas veidošanos, kas vērsta uz pozitīvu attīstību un savstarpēji izdevīgu sadarbību.

Šajā ziņā starp aktuālākajiem uzdevumiem ir kopējo vēsturnieku komisiju darbības atjaunošana, kultūras sadarbības uzturēšana iepriekšējā līmenī un pēc iespējas tās paplašināšana – teātru un muzikālo kolektīvu viesizrādes, izstāžu organizēšana utt., akadēmiskās apmaiņas palielināšana un atteikšanās no kultūras darbinieku iekļaušanas sankciju sarakstos.

BJR jau ilgu laiku atšķiras ar augstu pārrobežu sadarbības attīstības līmeni. Būtiska loma ir kopīgiem projektiem dažādās jomās, kuru mērķis ir veicināt ilgtermiņa sadarbības mehānismu veidošanos. Pašreizējos sarežģītajos apstākļos šī sadarbība iegūst īpašu nozīmi pozitīvu pārmaiņu iegūšanai reģionā, un nav jāaizmirst par tās

institucionalizēšanas procesu, kā arī stabilu tīkla struktūru izveidošanu. Atgādināsim, ka labvēlīgākos laikos par to ir minēts Kremļa pamatdokuments.

Pierobežu sadarbībai tradicionāli tiek ierādīta īpaša vieta Krievijas un ES kopējā dialogā, jo tā praktiski nav pakļauta starptautiskās politiskās konjunktūras ietekmei un saglabā ļoti svarīga draivera lomu Krievijas attiecību attīstībā ar ES un BJR valstīm. Šajā trekā īstenojamās sadarbības mērķi un uzdevumi ir tikai un vienīgi praktiskas dabas. Tie ir orientēti uz konkrētu, specifisku sava reģiona problēmu risināšanu, bez pretenzijām uz politisko domstarpību ātru pārvarēšanu.

Tas ir viens no iemesliem, kāpēc šī joma ir maz cietusi no pašreizējā atsaluma. Visas reģionālās sadarbības programmas ar Krieviju joprojām darbojas, lai gan ES ir samazinājusi finansējumu vairākiem projektiem, tajā skaitā zinātnes un izglītības jomas projektiem.

Eiropas Savienība ir apstiprinājusi vai saskaņojusi jaunas programmas pierobežu sadarbībai laika posmam no 2014. gada līdz 2020. gadam, un Maskavai norit sarunas ar ES, lai saskaņotu šo programmu finansēšanu un īstenošanu. Krievija nesēn ir parakstījusi paziņojumu par dalību pārrobežu sadarbības programmā "Interreg. Baltijas jūras reģions" laika posmam no 2014. gada līdz 2020. gadam un ir pieņēmusi lēmumu turpināt kopīgi finansēt "Ziemeļu dimensiju".

Tuvākajā laikā iespējama mazās pārrobežu kustības atjaunošanās starp Poliju un Kaļiņingradas apgabalu, turklāt Kaļiņingradas apgabala varasiestādes plāno nākamajā, 2017., gadā uzsākt jaunu sadarbības projektu īstenošanu starp Krieviju un ES. Darbu atsākusi arī Krievijas un Somijas starpvaldību komisija pārrobežu sadarbības jomā.

Pierobežas un pārrobežu sadarbībai ir liela nozīme gan Krievijai, gan tās kaimiņiem. Tā skar arī mazā un vidējā biznesa subjektu attīstību, transporta, loģistikas un muitas infrastruktūras pilnveidošanu, labās prakses ieviešanu Ziemeļrietumu federālā apgabala projektu īstenošanā, rūpnieciskās kooperācijas attīstību, kā arī klastera iniciatīvu atbalstu.

Uz šī fona galvenais visu dalībnieku uzdevums ir saglabāt panākto pierobežas sadarbības līmeni. Dažādie sadarbības veidi ar Baltijas valstīm Eiropas reģionu formātā, kā arī divpusējo stratēģiju īstenošana pierobežas sadarbībā objektīvi ir darbaspējīgu attiecību saglabāšanas resurss kopējo interešu jomās un ir svarīgs instruments, lai risinātu problēmas citos Krievijas attiecību trekos BJR un ar ES.

Nobeigums

Spriedzes pieaugums Eiropā, kas ir manāms arī Baltijas jūras reģionā, būtiski iespaido Krievijas un Eiropas Savienības attiecību stāvokli un to perspektīvu. Spriedzes vājināšana vai likvidēšana ir vitāli svarīgs uzdevums, kas kopīgi un operatīvi jārisina sadarbības kanālos ar ES, NATO, EDSO un ar citiem svarīgiem mehānismiem.

Lai to panāktu, nebūtu jāaprobežojas ar dialogiem drošības jautājumos, bet būtu jāpiesaista citi nozīmīgi sadarbības virzieni kā tādas kopējās abpusēji pieņemamās

vienošanās paketes sastāvdaļas, kura orientēta uz politiskā klimata uzlabošanu Eiropā. Tādi virzieni ir ārējo ekonomisko sakaru, humanitāro un pārrobežu kontaktu attīstīšana, netradicionālo drošības draudu (tostarp migrācijas plūsmu) pārvarēšana, ekoloģisko programmu īstenošana, klimata pārmaiņu ierobežošana u.c.

Šeit atrodams liels potenciāls drošības risku kupēšanas atbalstam. Tas īpaši jūtams BJR, kur Krievija ir plaši pārstāvēta dažādās sadarbības jomās.

Augstās politiskās domstarpības, kuras “nospiedušas” sadarbības darba kārtību reģionā, ir jārisina tostarp “mobilizējot apakšas”, proti, biznesa aprindas, pašvaldības institūcijas, bezpeļņas organizācijas, lai tās aktīvāk strādātu ar valsts struktūrām, kā arī ar reģionālajiem mehānismiem un Briseli.

Likme ir ekonomiskās intereses, humanitāro un zinātnisko saišu saglabāšana, pozitīvu pārmaiņu iespēja pašreizējā ārkārtīgi nepatīkamajā situācijā. Tas attiecas ne tikai uz Krieviju un citām reģiona valstīm, bet arī uz visām Eiropas Savienības dalībvalstīm.

Šādas pārmaiņas var būtiski stimulēt Krievijas un ES kanāli, divpusēji Krievijas kontakti ar citām BJR valstīm, kā arī pozitīvi signāli no BJR galvaspilsētām, kas adresēti Briselei. Pašlaik to izdarīt ir ārkārtīgi grūti, taču nepieciešami.

Lai mazinātu spriedzi, atgrieztos pie iepriekšējās savstarpēji izdevīgās sadarbības mērogiem Krievijas un Rietumu attiecībās, kā arī attiecībās ar Baltijas jūras reģiona valstīm kā Lielo Rietumu daļu, protams, ir nepieciešams, lai abas puses paustu reālu politisko gribu, turklāt ne tikai augstākajā, bet arī visos citos sadarbības līmeņos. To īstenot varēs tikai tad, ja būs skaidra un detalizēta izpratne par katra konkrētā sadarbības kanāla potenciālu un uzbūvi. Šajā referātā izklāstīta vispārēja pieeja šai problemātikai; tā pati par sevi ir plašs lauks ekspertu darbam. Uzstājīgs un operatīvs pieprasījums pēc tāda darba ir gan no Maskavas, gan no Briseles, gan arī no BJR valstu galvaspilsētām.

PIELIKUMS
Krievijas tirdznieciski ekonomiskās attiecības ar Baltijas valstīm
(versijai krievu valodā)

1. tabula
Krievijas vieta Baltijas valstu importā (%)*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Latvija	8,7 (3)	8,5 (3)	7,8 (3)	8,4 (3)	10,6 (3)	10,7 (3)	10,0 (3)	8,6 (3)	9,5 (3)	8,4 (4)	8,1 (4)	8,4 (4)
Lietuva	23 (1)	27,8 (1)	24,4 (1)	18,0 (1)	29,9 (1)	29,9 (1)	32,6 (1)	32,8 (1)	32,3 (1)	29,2 (1)	21,6 (1)	16,9 (1)
Igaunija	9,2 (4)	9,2 (3)	12,8 (2)	10,1 (4)	7,6 (6)	8,2 (6)	8,2 (5)	8,3 (5)	7,3 (6)	5,7 (7)	6,2 (7)	5,8 (7)

Avoti: <http://www.stat.gov.lt> (Lietuvos statistikos departamentas);
<http://www.csb.gov.lv/> (Latvijas statistika), <http://www.bank.lv/> (Latvijas Banka);
<http://www.stat.ee/> (Eesti statistika).

* Iekavās norādīta vieta, kuru Krievija ieņem starp visām attiecīgās valsts importētājvalstīm.

2. tabula
Krievijas vieta Baltijas valstu eksportā (%)*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Latvija	6,4 (6)	7,9 (5)	8,9 (4)	9,6 (3)	10,0 (3)	8,8 (3)	10,6 (3)	10,6 (3)	11,5 (3)	11,6 (3)	10,8 (3)	8,0 (3)
Lietuva	9,3 (3)	10,4 (1)	12,8 (1)	15,0 (1)	16,1 (1)	13,2 (1)	15,7 (1)	16,6 (1)	18,6 (1)	19,8 (1)	20,8 (1)	13,7 (1)
Igaunija	5,6 (5)	6,5 (4)	7,8 (4)	8,8 (4)	10,4 (3)	9,3 (4)	9,7 (3)	11,0 (3)	12,1 (3)	11,5 (3)	9,8 (4)	6,7 (4)

Avoti: <http://www.stat.gov.lt> (Lietuvos statistikos departamentas);
<http://www.csb.gov.lv/> (Latvijas statistika), <http://www.bank.lv/> (Latvijas Banka);
<http://www.stat.ee/> (Eesti statistika).

* Iekavās norādīta vieta, kuru Krievija ieņem starp visām attiecīgās valsts eksportētājvalstīm.

Sankciju iespaidā tirdzniecības apgrozījums 2015. gadā (salīdzinājumā ar 2014. gadu) ir samazinājies ar Latviju – par 44%, ar Lietuvu – par 30% un ar Igauniju – par 25%, turklāt Krievijas eksporta struktūrā dominējošo lomu saglabā minerālie produkti.

Visvairāk cietis izrādās Baltijas valstu tranzīta un loģistikas sektors (sk. 3. tabulu), jo sankciju kara sekām pievienojās vēl arī Krievijas vispārējā tendence arvien plašāk izmantot savu ostu tranzīta jaudas Ļeņingradas apgabalā. Savukārt Baltijas valstu ostu apgrozījuma dinamika nav viennozīmīga. Piemēram, caur Lietuvas ostām kravu pārvadājumi pieaug, bet Latvijas un Igaunijas ostās kravu apgrozījums jau otro gadu rūk,

līdz ar to nepieciešams īpaši aktīvi piesaistīt partnerus ne tikai no Krievijas, bet arī no Āzijas valstīm (ņemot vērā arī Ķīnas realizēto "Jaunā zīda ceļa ekonomiskās joslas" stratēģiju).

3. tabula

Kravu apgrozījums Baltijas jūras austrumu piekrastes ostās 2014.-2016. gadā

Osta	Kopējais apjoms, tūkst. t		Izmaiņas	Kopējais apjoms, tūkst. t		Izmaiņas
	2014. g. janvāris – decembris	2015. g. janvāris – decembris		2015. g. janvāris – jūlijs	2016. g. janvāris – jūlijs	
Kopā	368 196,4	368 550,0	+ 0,1 %	215 465,0	212 196,6	- 1,5 %
Ustjuga	75 692,1	87 868,3	+ 16,1%	50 093,2	52 952,4	+ 5,7 %
Primorska	53 656,3	59 606,1	+ 11,1%	34 251,0	37 669,0	+ 10,0 %
Sanktpēterburga	61 177,6	51 513,2	- 15,8%	30 370,7	27 846,4	- 8,3 %
Rīgas brīvosta	41 080,4	40 055,8	- 2,5%	23 707,5	21 230,1	- 10,4 %
Klaipēdas osta	36 410,6	38 507,1	+ 5,8%	22 216,9	23 150,3	+ 4,2 %
Būtiņģes terminālis	7 332,2	8 678,6	+ 18,4%	5 017,1	5 204,7	+ 3,7 %
Ventspils	26 206,0	22 524,0	- 14,1%	14 828,0	11 473,0	- 22,6 %
AS "Tallina Sadam"	28 321,4	22 431,3	- 20,8%	13 705,3	12 335,3	- 10,0 %
Visocka	17 428,1	17 483,6	+ 0,3%	9 896,5	9 626,1	- 2,7 %
Kaļiņingrada	13 897,3	12 712,1	- 8,5%	7 478,7	6 971,9	- 6,8 %
Liepāja	5 299,8	5 611,4	+ 5,9%	3 071,1	3 023,4	- 1,6 %
Viborga	1 694,6	1 558,5	- 8,0%	829,0	714,0	- 13,9 %

Avots: Klaipēdas ostas oficiālā mājaslapa. URL: <http://www.portofklaipeda.lt/>

Līdztekus tam pašlaik acīmredzot turpinās Krievijas un Baltijas valstu ekonomisko subjektu postpadomju interešu nošķiršanas process (piemēram, "Gazprom" un "Lukoil" aiziešana no reģiona), un kad būs sasniegta galējā robeža, varēs meklēt un būs no jauna jāmeklē saskarsmes punkti. Šajā nozīmē var konstatēt arī zināmu sankciju režīma pozitīvo iespaidu, proti, tas demonstrē tās sadarbības jomas, kurās mūsu valstīm ir īpaša savstarpēja atkarība.

Kā liecina statistikas dati par biznesa vīzu izsniegšanu iebraukšanai no Baltijas valstīm Krievijas Federācijā (sk. 4. tabulu), Lietuvas un Latvijas biznesa aktivitāte Krievijas virzienā vidējā termiņā ir būtiski sarukusi, bet tajā pašā laikā Igaunijai izsniegto šā veida vīzu skaits ir diezgan būtiski pieaudzis dažu pēdējo gadu laikā, pat neraugoties uz krīzi.

4. tabula

Statistikas dati par dažiem Krievijas diplomātisko pārstāvniecību un konsulāta iestāžu izdoto vīzu veidiem Baltijas valstīs 2006.-2015. gadā

Valsts	Vīzu veidi	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Latvija	Kopā	1284	1474	1049	7249	7752	8568	8223	7632	7234	7032
	Biznesa	43	26	38	4	0	0	7	5	7	8
	Mācību	2154	2191	2118	2261	2986	3289	3164	2901	2757	2664
	Humanitārās	9	6	1	2	1	0	1	1	5	8
		312	362	333	302	337	304	279	308	375	386
	4471	5744	6610	5461	7166	8463	9366	10165	8910	7764	
Lietuva	Kopā	1155	8835	8727	7337	7825	8140	7970	7989	6797	5307
	Biznesa	23	0	9	7	4	6	8	3	9	1
	Mācību	2388	2260	3422	3317	3529	3848	4080	4035	3386	2365
	Humanitārās	7	7	0	9	6	3	1	1	4	0
		354	967	459	435	255	229	309	364	253	196
	369	9683	4109	4314	6580	8038	7888	8091	6176	3983	
Igaunija	Kopā	1272	1078	8745	1218	7063	6697	7404	7442	7321	7795
	Biznesa	16	07	0	60	2	6	1	0	6	3
	Mācību	1457	1501	1726	3009	1740	1690	2259	2511	2595	2794
	Humanitārās	6	0	3	9	7	6	0	6	4	2
		255	184	230	306	208	254	283	240	338	721
	2087	2306	4551	8917	9857	14205	15621	13803	12915	14007	

Avots: Krievijas Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta oficiālā mājaslapa. URL: <http://www.kdmid.ru/cons.aspx?lst=cnslfunk&it=/visa.aspx>.

Ja nepastāv politiski ierobežojumi, ekonomika pati spēj radīt iespējas uzņēmējdarbībai tajā gadījumā, ja šī aktivitāte nesīs peļņu visiem procesa dalībniekiem. Lūk, daži piemēri. Latvija joprojām ir Krievijas kapitāla “klusā osta” – vairāk nekā 53% noguldījumu Latvijas bankās pieder nerezidentiem, no kuriem 80% attiecas uz NVS valstīm un pirmām kārtām Krieviju², un nav pamata uzskatīt, ka situācija mainīsies. 80% Latvijā reģistrējamo patentu pieder Krievijas pilsoņiem, jo tas ļauj inovatīvu produktu uzreiz ievadīt ES tirgos. Un visbeidzot, lidostu “Rīga” ne vienu gadu vien izmanto Krievijas kompānijas biznesa aviācijas jomā kā bāzēšanās lidostu, jo ir lētāk apmaksāt stāvvietu, nekā turēt lidmašīnas Maskavas aviācijas mezglā robežās.

² Нерезиденты и «золотой век» латвийских банков. — «The Baltic Course», 19 мая 2016; http://www.baltic-course.com/rus/kruglij_stol/?doc=120918